

Вы мне **утром** звонили? – (Нет, вечером).

Вы мне утром **звонили**? – (Звонил).

Аналогичное упражнение проведите с утвердительным предложением.

Моя книга на столе.

Самостоятельно составьте предложения и отработайте их.

Упражнение 3. Прочитайте, проговорите предлагаемые пословицы, выделяя голосом указанные обороты.

Кто хочет **много** знать – тому надо **мало** спать!

Кто хочет много **знать** – тому надо **мало** спать!

Тьма **свету** не любит, злой **доброто** не терпит.

Всем известно: **красна** речь – **слушанием**.

При отработке синтагматического ритма отрабатываются и 4 вида интонации: повествовательная, вопросительная, восклицательная и незавершённости. Технология формирования темпо-ритмической организации устной речи при МНС традиционная с учётом особенностей слухового восприятия этих детей и обязательным соблюдением оптимального расстояния, на котором ребёнок сможет воспринимать практически всю информацию, т.к. интонационное оформление устного высказывания позволяет слушателю уловить подтекст сообщения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Белякова Л. И., Дьякова Е. А. Логопедия. Заикание. – М, 1998. – 304с.
2. Лопатина Л. В., Позднякова Л. А./Логопедическая работа по развитию интонационной выразительности речи дошкольников с речевыми нарушениями – С-Пб, 2010. – 143с.
3. Мананкова О. И. Преодоление нарушений темпо-ритмической организации устной речи детей с МНС. //Науковий часопис.– 2011. – Серия 19, выпуск 18. – С.148-151.
4. Поварова И. А. Коррекция заикания в играх и тренингах. – СПб, 2001. – 287с.
5. Черкасова Е. Л. Нарушения речи при минимальных расстройствах слуховой функции. – М, 2003. – 192с.
6. Шевцова Е. Е., Забродина Л. В. Технология формирования интонационной стороны речи. – М, 2009. – 122с.

УДК: 37.013.41.001.12-056.26(438)

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ (ДОСВІД ПОЛЬЩІ)

Мартиненко І.В.

кандидат психологічних наук, доцент

Базима Н.В.

Інститут корекційної педагогіки та спихології

НПУ імені М.П.Драгоманова

Стаття присвячена індивідуальним освітнім та терапевтичним програмам (ІЕТР), які призначені, щоб допомогти дітям легше досягти мети в галузі освіти. Автори описують проблеми, пов'язані з інклюзивною освітою.

Статья посвящена индивидуальным образовательным и терапевтическим программам (ИЕТР), которые предназначены, чтобы помочь детям легче достичь целей в области образования. Авторы описывают проблемы, связанные с инклюзивным образованием.

The article is devoted to the Individual educational and therapeutic program (IETP). The IETP is intended to help children reach educational goals more easily. The authors describe the problem concerning to the inclusive education.

Ключові слова: індивідуальні освітні та терапевтичні програми, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами.

Ключевые слова: индивидуальные образовательные и терапевтические программы, инклюзивное образование, дети с особыми образовательными потребностями.

Keywords: Individual educational and therapeutic program, inclusive education, disabled pupils.

Спеціальна освіта в Україні має складну, розгалужену і диференційовану систему навчально-виховних (корекційних) закладів, реабілітаційних і медико-педагогічних центрів, навчально-виховних комплексів,

спеціальних (корекційних) класів при середніх закладах освіти та ін. Розвиток системи спеціальної освіти пов'язаний з подальшою диференціацією і вдосконаленням діючої мережі корекційних закладів, відкриттям нових типів закладів, в яких надається комплексна допомога і підтримка дітям з особливими освітніми потребами, а також з інтеграцією цих дітей в загальноосвітню школу.

Активна модернізація системи освіти України загалом і спеціальної освіти зокрема зумовлюють гостру необхідність розробки і впровадження інноваційних підходів до навчання, виховання і розвитку осіб з порушеннями психофізичного розвитку з метою створення найсприятливішого освітнього середовища, яке задовольняло б потреби кожної особистості та можливість повноцінно жити і працювати в нових суспільних умовах.

Важливим чинником розвитку сучасної освіти в Україні є усвідомлення цінності про те, що, незалежно від стану здоров'я та фізіологічних особливостей, усі діти мають рівний доступ до якісної освіти, до повноцінного спілкування тощо.

У зв'язку з цим все більшої актуальності в Україні, як і в багатьох країнах світу, набуває інклюзивна освіта, яка забезпечує право кожної дитини із відхиленнями у розвитку навчатися в загальноосвітньому закладі за місцем проживання із забезпеченням усіх необхідних для цього умов.

В.І.Бондар визначає інклюзивне навчання як процес і результат включення дітей з особливостями психофізичного розвитку та дітей, які не мають таких порушень, до навчання в одному класі загальноосвітньої школи. Відповідно до потреб і можливостей кожної дитини, учитель інклюзивного класу, у співпраці з корекційним педагогом, забезпечує гарантовану підтримку дітей, які цього потребують, здійснює особистісно-орієнтований підхід до організації їхньої навчальної діяльності. В основі такої інклюзії лежать принципи, які виключають будь-яку дискримінацію дітей, забезпечують однакове ставлення до всіх людей, створюють спеціальні умови для дітей, що мають особливі освітні потреби. Ці принципи спрямовані на підтримку таких дітей у навчанні і досягненні успіху, що дасть їм шанси і можливість для кращого життя.

Інклюзивна освіта – процес розвитку загальної освіти, який має на увазі доступність навчання для всіх, у т.ч. й дітей з особливими освітніми потребами.

Перший досвід діяльності навчальних закладів з інтегрованою та інклюзивної формами навчання в Україні доводить, що далеко не кожен учитель загальноосвітньої школи ефективно може використати необхідний і достатній арсенал корекційно-педагогічного впливу на дитину, яка має порушення психофізичного розвитку.

У зв'язку з цим, важливим напрямом розробки та удосконалення вітчизняної системи освіти є вивчення та впровадження основних досягнень зарубіжної інклюзивної педагогіки, зокрема, Польщі.

Ознайомлюючись з досвідом Польщі щодо впровадження і розвитку інклюзивної освіти, зазначимо, що за останні роки в цій країні відбулася модернізація спеціальної освіти за такими напрямами:

- розроблення і впровадження більш гнучкої системи освіти, яка якомога більше відповідає б індивідуальним потребам учнів;
- створення сприятливих умов для систематичного і планомірного підвищення якості методів навчання;
- проведення роботи щодо підготовки учнів до подільного оволодіння тією чи іншою професійною діяльністю;
- забезпечення ширшого доступу до ранньої підтримки у розвитку та навчанні дітей;
- формування належних форм та умов оцінки можливостей дітей при перевірці рівня їх знань, умінь та навичок з урахуванням характеру та особливостей того чи іншого психофізичного порушення.

Особливу увагу приділено учням з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання. Таким дітям у Польщі забезпечується комплексна психолого-соціально-педагогічна підтримка. Планування та координацію цього процесу здійснює команда педагогів, психологів, корекційних педагогів. Проаналізувавши рівень знань учня у різних областях, виявивши наявні навички та основні види діяльності, виявивши труднощі, які виникають під час роботи з учнем, спільними зусиллями спеціалісти, які працюють з дитиною з психофізичними порушеннями, створюють обґрунтовану і аргументовану Індивідуальну навчально-терапевтичну програму (ІПЕТ). В ній відображається міждисциплінарна оцінка рівня розвитку учня, за умови виникнення додаткових даних у ході спостереження за дитиною та у процесі навчально-виховної діяльності індивідуальні навчально-терапевтичні програми можуть бути за необхідності дещо змінені.

Слід зазначити, що індивідуальні програми супроводу дітей із відхиленнями у розвитку розробляють і в інших країнах світу: у США – це Індивідуальна освітня програма (Individualized Education Program (IEP)), у Канаді та Великобританії – це Індивідуальний освітній план (Individual Education Plan). Досвід цих країн засвідчує необхідність індивідуального супроводу дітей в умовах інклюзивного навчання, а індивідуальні програми такого супроводу дозволяють реалізовувати індивідуальний і мультидисциплінарний підхід щодо кожної дитини.

Індивідуальна навчально-терапевтична програма (ІПЕТ) включає в себе:

- безпосередньо індивідуальний навчальний план роботи з дитиною з психофізичними порушеннями,
- вимоги до організації освітнього середовища,
- підбір обладнання та навчальних і спеціалізованих ресурсів (дидактичний та методичний матеріал, вимірювальні прилади, необхідні знаряддя і т.ін.).

Розробка індивідуальної програми є командною роботою, яка передбачає етапи розробки завдань і змісту програми, мультидисциплінарну діагностику можливостей учня, модифікацію програми відповідно до можливостей учня.

Зміст кожної програми є суто індивідуальним, але обов'язковими компонентами у її структурі є:

- 1) відомості про дитину (ім'я, вік, місце проживання, досвід навчання, тип освітньої програми);
- 2) результати офіційної діагностики (діагноз, тип рекомендованої освітньої програми);
- 3) результати мультидисциплінарної оцінки стану учня, що містять дані про: сильні сторони учня, на які можна спиратись у процесі навчання – здібності, обсяг знань, позитивні особистісні і поведінкові риси; первинні і вторинні порушення у структурі основного дефекту; особливості життя і функціонування дитини поза навчанням;
- 4) загальні та терапевтичні педагогічні цілі, засоби попередження виникнення вторинних і третинних відхилень розвитку;
- 5) способи досягнення поставлених завдань: методи, форми та ресурси навчання, реалізації терапевтичних та освітніх завдань, опис необхідних занять та видів допомоги/супроводу різних спеціалістів у процесі навчання;
- 6) види допоміжних стратегій (адаптація навчального матеріалу чи його виключення з програми);
- 7) адаптацію методів оцінки знань та успішності учня;
- 8) програму додаткових занять (перелік конкретних предметів та занять зі спеціалістами;
- 9) перспективний та календарний тижневий план обов'язкових та додаткових занять учня;
- 10) додаткову інформацію про зміни у розробленій програмі;
- 11) опис процедури оцінювання ефективності зазначеної програми;
- 12) інформацію про відповідальних осіб, що розробляли програму.

Таке послідовне висвітлення індивідуальної програми є результатом всебічної діагностики, а тому є достатньою підставою для допомоги дитині різними спеціалістами. Зміст програми доступний для всіх учасників освітньо-корекційного процесу, але зміни до неї вносяться тільки колегіальним рішенням у момент обговорення досягнень учня упродовж навчального року. Водночас координатором реалізації індивідуальної освітньо-терапевтичної програми є класний керівник. Саме він частіше за всіх виступає ініціатором обговорення успіхів дитини і внесення змін у завдання програми.

Впровадження IPET у Польщі розпочалось у 90-ті р.р. минулого століття. Сьогодні цей процес завершено, що дозволило суттєво розширити мережу інклюзивних шкіл і класів для дітей із різними відхиленнями у розвитку і реалізувати принципи інклюзивного навчання. Досвід Польщі свідчить, що впровадження інклюзивного навчання можливе, але за умови комплексного підходу до індивідуальних освітніх потреб дитини. А реалізація такого підходу стала доступною завдяки індивідуальним освітньо-терапевтичним програмам.

Водночас, інклюзивне середовище в Польщі передбачає діагностику та лікування дітей з психофізичними порушеннями, підтримку та допомогу вчителям, консультації для батьків, раннє втручання та матеріальну і методичну підтримку освітніх установ на рівні керівництва країни.

В процесі організації інклюзивних класів велике значення приділяється співпраці батьків та педагогів школи. У процесі навчання враховуються інтереси і пріоритети батьків, сімей дітей із відхиленнями у розвитку тощо.

На нашу думку, адаптація досвіду впровадження інклюзивного навчання в Польщі на теренах нашої держави може бути корисною на етапі сучасної модернізації. Впровадження інклюзивного навчання сприятиме реалізації прав дітей з особливостями розвитку певною мірою на рівний доступ до освіти, вибір форми навчання, а впровадження індивідуальних програм навчання цих дітей дозволить у повній мірі реалізувати положення, визначені чинним законодавством України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондар В.І. Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів для його реалізації // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Зб. наукових праць. - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. - № 15. С.39-43.

2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. – К. : «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
3. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За редакцією академіка В.І.Бондаря. - Луганськ: Альма-матер, 2003. - 436 с.

УДК 376 – 056.264.015.3

ДІАГНОСТИКА КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ІЗ ТПМ

Марченко І.С.

кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут колекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

Дана стаття присвячена проблемі діагностики комунікативних здібностей дітей із ТПМ. Визначено поняття «комунікації», подані параметри обстеження комунікативної поведінки дітей даної категорії. Представлена анкета діагностики та оцінки комунікативного розвитку дитини.

Стаття посвячена проблеме диагностики коммуникативных способностей детей с ТНР. Определено понятие «коммуникации», поданы параметры обследования коммуникативного поведения детей данной категории. Представлена анкета диагностики коммуникативного развития ребенка.

The article considers the problem of the diagnostics of communication of children with severe speech disorders. The article presents the communicative ability's questionnaire for that category of children.

Ключові слова: діти з тяжкими порушеннями мовлення, комунікативна поведінка, комунікативні здібності.

Ключевые слова: дети с тяжелыми нарушениями речи, коммуникативное поведение, коммуникативные способности.

Key words: children with severe speech disorders, communication, communicative abilities.

Розвиток комунікативних здібностей дошкільників є складовою частиною культурно-мовного виховання дітей. Повноцінна мова є необхідною умовою становлення й функціонування людини і зокрема – її комунікативних можливостей, що лежать в основі формування особистості.

Проблема мовленнєвого розвитку та комунікативних здібностей дітей досліджувалась в різних напрямках багатьма вченими: психологами, педагогами, психоневрологами, лінгвістами (Н.Асатіані, Е.Бейн, Л.Виготський, О.Гулевич, О. Запорожець, М. Лісіна, О. Лурія, С. Доброгаєв та інші).

Поняття «комунікація» має латинський корінь, означає «спільний, загальний, об'єднуючий, взаємний, обопільний, що припускає обмін знаннями і цінностями».

Комунікація – це елемент спілкування, у ході якого здійснюється обмін різними уявленнями, ідеями, інтересами, почуттями. Передаючи інформацію, учасники комунікації в процесі спілкування ставлять перед собою певні цілі та наміри (М. Лісіна). Комунікація – це вступ у контакт із оточуючим світом, виявлення інтересу до нього, сумісний із іншими людьми вплив на світ і його формування через діалог.

Комунікативна діяльність визначається як особливий вид спілкування, що характеризується передачею інформації від джерела (комунікатора) до отримувача (реципієнта) шляхом визначеного каналу. Між комунікатором та реципієнтом можливе здійснення «зворотного зв'язку», тобто процесу, за допомогою якого комунікатор отримує інформацію про те, у якій мірі і з якою якістю реципієнт отримав інформацію (Лунева О.В.).

Залежно від використання знакових систем виділяють *вербальну та невербальну комунікацію*. Вербальна комунікація як знакова система використовує мовлення та передбачає засвоєння мови. Мовлення є основним засобом комунікації між людьми, яке виникає на певному етапі розвитку комунікативної діяльності. Під невербальними засобами маються на увазі різні замітники звучної мови, що впливають через прямі сенсорні та тілесні контакти.

Найважливішою особливістю невербальних повідомлень є те, що вони здійснюється за допомогою різних сенсорних систем: зору, слуху, шкіро-тактильного відчуття, смаку, нюху.

Комунікація є важливим фактором психічного розвитку особистості, так як в процесі спілкування з оточенням пізнається світ, набувається досвід, засвоюються знання. Вже на ранньому етапі розвитку малюк із народження готовий до спілкування з дорослим. На 2-3 місяці життя крик, плач, крихтіння, гукання малої дитини набувають комунікативного значення. Вони виражають прохання (різні типи звуків-команд), подив (зосереджено